

4. Вивчення наукової спадщини діячів Академії, дослідження її мовної концепції є актуальним на сучасному етапі, коли Україна заявила про «європейський вектор» у своєму поступі, про намір долучитися до угод Болонської конвенції. Врахування попереднього історичного досвіду у цьому процесі є безперечним.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Білодід І.К. Києво-Могилянська академія в історії східнослов'янських літературних мов. К.: Наук. думка. 1979. – 199 с.
2. Возняк М. Історія української літератури. Т. 1. Львів 1910.
3. Грамматика словенска, зложена й написана трудом Іоанна Ужевича слов'янина. К. 1970.
4. Ничик В. М. Из истории отечественной философии конца XVII начала XVIII в. К. Наук. думка. 1978. – 298 С.
5. Титов Хв. Стара вища освіта в Київській Україні XVI – на поч. XIX ст. К. 1924. С. 66 – 67.
6. Петров Н.И. Очерки из истории украинской литературы XVII и XVIII веков. К. 1911.
7. Фарина С. Європейський гуманістичний ідеал та його вплив на розвиток педагогічної думки в Україні у XVIII ст. // Вища школа. N5. 2007.
8. Хижняк З.І. Києво-Могилянська академія. К.: Вища школа. 1981. – 236 с.
9. Черепанова С. О. Полікультурні засади розвитку вищої освіти України // Діалог культур: Україна у світовому контексті. Філософія освіти. Вип. 8. Зб. наук. праць. Львів. 2002. – С. 132 – 167.
10. Черепанова С. О., Скотний В.Г. Освіта // Українська культура: історія і сучасність. Львів. Світ. 1994. – С. 35-66.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Галина Антонюк – кандидат філософських наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики НУ «Львівська політехніка».

Наукові інтереси: історія методики навчання іноземних мов.

НАЦІОНАЛЬНИЙ КОМПОНЕНТ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЗДІБНОСТІ ДО МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ (відділення української філології та фольклористики)

Лілія БІЛАС (Київ, Україна)

У статті проаналізовано значення національного компоненту в змісті курсу англійської мови як чинника формування здібності до міжкультурної комунікації у студентів-філологів, визначено показники сформованості зазначеної якості та методи її формування в процесі навчання.

The significance of national component in the contents of English language course as a factor of intercultural communication skills formation is analyzed in the article; indexes of intercultural communication formation along with methods of its formation in the learning process are defined.

Парадигма міжкультурної комунікації в лінгводидактиці зумовлена, насамперед, гео економічною та геокультурною ситуацією, яка вимагає від сучасної людини уміння налагоджувати взаємовигідний діалог з усіма суб'єктами загального життєвого простору, будувати гуманітарні міжкультурні взаємини з представниками різних культур, країн, етносів, націй.

Закономірно, що загальноцивілізаційні тенденції знайшли своє відображення у документах Ради Європи щодо навчання іноземних мов, де виділяють дві групи навичок та вмінь, які мають опанувати користувачі мови: міжкультурні та практичні [5].

Відтак, метою статті є виявити значення та роль національного компоненту як чинника формування здібності до міжкультурної комунікації у студентів-філологів у межах курсу з англійської мови.

Поставлене завдання спонукає до аналізу лінгводидактичних та методичних досліджень окресленої проблеми. Поняття «міжкультурна комунікація» розглядається вітчизняною наукою як сукупність специфічних процесів взаємодії партнерів по спілкуванню, які є представниками різних лінгвоетнокультурних спільнот (Л. Барна, Л. Веденіна, Л. Голованчук, В. Сафонова, П. Сисоєва, Н. Скіяренко, І. Халєєва та ін.)

У процесі навчання іноземних мов формування здібностей до міжкультурної комунікації здійснюється двома взаємопов'язаними способами: через засвоєння іншомовного коду (розвиток мовленнєвого досвіду), що виступає змістом *комунікативної компетентності*; та за рахунок розвитку культурного досвіду (ставлення до себе та оточення, знання іншомовних звичаїв, звичок, норм соціальної поведінки), що складає

міжкультурну компетентність. Обидві компетентності, як підкреслює Н. Гальскова, є показником сформованої здібності до міжкультурної комунікації у студентів [3].

Загальну систематизацію соціокультурних умінь користувача мови здійснено професором Ю. Пассовим. За визначенням ученого, користувачі повинні вміти:

- інтерпретувати (пояснювати) культурні цінності;
- переборювати чуже - кордон, який розділяє культури; бачити в іншому не тільки те, що відрізняє, а й те, що зближує й об'єднує;
- дивитися на події та їхніх учасників не з власної точки зору, а з позиції іншої культури, розуміти приховані пружини подій і вчинків;
- змінювати самооцінку в процесі пізнання іншомовної культури; відмовлятися від стереотипів та ілюзорних уявлень, бути готовим змінювати себе;
- бачити важливі деталі, щоб досягнути суті явищ культури;
- бачити стійке і змінне в культурі, традиції й новації в різних сферах життя;
- розуміти гумор іншої культури;
- вивчаючи етимологію, збагнути взаємозв'язок між іншомовними словами і тим, що вони позначають;
- синтезувати й узагальнювати власний досвід у міжкультурному діалозі [10: 6].

Вищевикладене дає підстави зробити висновок про те, що лінгвокультурознавчий підхід до навчання іноземних мов, досягнення соціокультурної інформації, опанування фоновими знаннями про країну, мова якої вивчається, є сьогодні актуальними (Е. Верещагін, Л. Воскресенська, В. Костомаров, Ю. Пассов, Т. Томахін та ін.). Їх методологічна стратегія зорієнтована на розвиток професійної культури педагогів, викладачів і вчителів іноземної мови і передбачає міжкультурне спрямування навчання з означеної дисципліни (Т. Колодько) [7: 155].

Разом з тим, філософія діалогу культур (М. Бахтін, В. Біблер, В. Сафонова, П. Сисоєв та ін.) наголошує, що для повноцінного розуміння іншомовної культури необхідно одночасно вивчати і рідну культуру, оскільки адекватне розуміння інших неможливе без розуміння себе. Так, М. Баришніков зауважує, що “плідні ідеї міжкультурної компетентності можуть виявитися лише модною течією в методиці, якщо не забезпечити студентів основами рідної культури. Опанування цінностями рідної культури робить сприйняття інших культур точнішим, глибшим та всебічнішим” [1: 29].

Отже, узагальнення підходів та ідей, запропонованих авторами лінгводидактичних та методичних досліджень з проблем міжкультурної комунікації в процесі навчання іноземної мови, спонукає до пошуку методів удосконалення навчально-виховного процесу на засадах національного компоненту в його змісті.

Педагогічна наука розглядає національний компонент змісту освіти як систему знань про рідну мову, історію свого народу, його традиції, звичаї, ідеали, автентичні джерела рідної культури, а також культури інших народів та національностей, що проживають на території України. Водночас передбачається залучення знань про міжнародні відносини країни, її природні умови і ресурси, економічний стан, наукові досягнення, етнічні процеси тощо [4; 9]. Таким чином, національний компонент змісту освіти передбачає опанування, володіння та використання студентами в навчальній діяльності системи знань про Україну та український етнос. Відтак, ці знання мають бути належним чином відображені в кожній навчальній дисципліні, враховуючи її специфічні навчальні та виховні цілі й завдання, зокрема в курсі іноземної мови (англійської).

Основним структурним елементом, який забезпечує реалізацію національного компоненту змісту освіти у курсі іноземної мови є змістово-інформаційний в основу якого покладено *принцип українознавства*. Органічно узгоджуючись з лінгвокраїнознавчим та міждисциплінарним підходами, які ми застосовуємо в практиці навчання англійської мови, він визначає зміст навчального матеріалу, сприяє поглибленню знань студентів про українську культуру разом із набуттям знань про культуру іншомовного (англійського) етносу.

Однією із складових цілісної системи національного компоненту змісту навчання англійської мови, яку, на наш погляд, доцільно розглянути є вивчення *українських реалій*.

Загальновідомо, що реалії є одним із основних об'єктів мовознавчих наук (етнолінгвістики, етнопсихолінгвістики, лінгвокультурології, лінгвокраїнознавства, соціолінгвістики та ін.). Лінгвокраїнознавство визначає реалії як реальні факти, що стосуються побуту, культури, історії країни мова якої вивчається, її героїв, традицій, звичаїв (М. Вайсбурд). В теорії перекладу та інших філологічних науках терміном «реалія» переважно позначають *слова*, які називають предмети та поняття. Так, С. Влахов та С. Флорін пропонують таке визначення терміна: «реалія / реалема – це лексична одиниця, що передає характерні особливості певної країни і її народу, і є найбільш яскравим виразником національного колориту. Вона позначає предмети і явища, пов'язані з історією, освітою, культурою, політикою, економікою та побутом країни, і відрізняється повністю або частково від уявлень і понять про предмети і явища іншої мовної спільноти» [2: VI]. Отже, в лінгвокраїнознавстві під реалією розуміють і предмет (явище культури), і слово, яким цей предмет позначають (мовне явище).

Відповідно до сфер функціонування, реалії класифікують переважно за такими тематичними групами: історичні, географічні, суспільно-політичні, економічні, освітянські, культурологічні та інші.

Визначаючи українські реалії актуальні у змісті курсу з практики англійської мови, ми спираємося на класифікацію реалій Г. Томахіна, в основу якої покладено екстралінгвістичний принцип. Згідно з цією класифікацією, реалії поділяються на такі групи:

- **географічні** (1. *топоніми*; 2. *назви географічних об'єктів, пов'язаних з діяльністю людини*; 3. *назви рослин*; 4. *назви тварин*);
- **етнографічні** (1. *предмети побуту*: а) їжа, напої і т. п.; б) одяг; в) помешкання, меблі, посуд та предмети домашнього вжитку; г) побутові заклади); 2. *транспорт*: а) засоби пересування; б) водії; 3. *праця*: а) люди праці; б) знаряддя праці; в) організація праці; г) дозвілля; 4. *мистецтво і культура*: а) література; б) фольклор; в) музика і танці; г) музичні інструменти; д) театр; е) інші мистецтва та предмети мистецтв; ж) звичаї, ритуали; з) свята; і) міфологія; к) культури та їх послідовники; л) зичний календар; 5. *етнічні об'єкти*: а) етноніми; б) прізвиська (жартівливі або образливі); в) назви осіб за місцем проживання; 6. *міри та гроші*: а) одиниці мір; б) грошові одиниці;
- **суспільно-політичні** (1. *адміністративно-територіальний устрій*: а) адміністративно-територіальні одиниці; б) населені пункти; в) деталі населеного пункту; 2. *органи та носії влади*: а) органи влади; б) носії влади; 3. *громадсько-політичне життя*: а) товариства організації; б) соціальні явища та рухи, їх представники; в) звання, ступені, титули, звертання; г) заклади; д) навчальні заклади; е) соціальні групи, касты; ж) соціальні знаки та символи; 4. *військові реалії*: а) підрозділи; б) зброя; в) обмундирування; г) військовослужбовці) [8: 67-69].

Так, вивчаючи тему «Традиції та звичаї англійських країн», перед студентами стоїть завдання дослідити особливості святкування тої чи іншої події чи дати річного календаря, провести порівняльний аналіз спільного та відмінного у світобаченні англійських та українського етносів: у ставленні до природи, праці, життєвих цінностей тощо. Одним із аспектів підготовки такого завдання є виявлення найбільш поширених українських реалій, які потребують відповідного роз'яснення іншомовному комунікату, оскільки без розуміння їх значення виникають труднощі у сприйнятті автентичних культурних явищ. Прикладом можуть слугувати реалії, в яких відображені давні українські звичаї та ритуали святкування Різдва, а саме: *didukh*, *kolach*, *kutia*, *Koliada*, *Malanka*, *koliadka*, *shchedrivka*, *Vertep*, *Koza*, *Mikhonosha*.

Спираючись на знання з профільюючих дисциплін (українська мова, літературознавство, етнографія, фольклористика, лінгвокраїнознавство та ін.) студенти-філологи самостійно готують пояснення зазначених реалій у вигляді дефініцій, коротких словникових статей, невеликих текстів-описів, а саме:

didukh literally means “grandfather spirit”, so it symbolizes the family’s ancestors;

kolach is braided ring-shaped bread. The ring is the symbol of good health and prosperity; therefore, the kolach is the centerpiece of the table at Holy Supper (Sviata Vecherya). Three loafs

are placed upon each other, and a candle inserted in the centre. The round shape symbolizes eternity, the three loafs – the Holy Family;

kutia is a ritual dish which is served at Holy Supper. Its ingredients are: cooked wheat with honey, raisins and ground poppy seeds. The origin of this ritual dish dates back five thousand years, when it appears that the Ukrainian people first cultivated wheat. It is thought that the dish symbolizes an ancient religious custom or perhaps family unity;

Koliada is the God of the winter solstice. On that day the Sun turns from winter to summer. This period is associated with such Slavic feasts as Birth of the Universe, or Birth of the Sun, Moon, and the Goddess of Water, Dana. According to Ukrainian cosmogony, the world begins on December 24 - 25, when daytime increases and from two elements, fire and water, living nature appears. The three holidays - birth of the Sun (December 24 - 25), birth of the Moon (January, 1) and birth of Water (January, 6), as witnessed by ancient carols, indicate to emergence and development of the cosmic world. We know them as Christmas; New Year or the feast of St. Basil; Melania, and Epiphany, the holiday of the Blessing of the Waters;

Malanka or “Shchedry Vechir” (Generous Evening) is a secular, merry-making celebration of Ukrainian New Year’s Eve (January, 13). *Leading of Malanka* is a custom of leading a tall young man disguised as a woman. Coming into a house, Malanka would set about to make order, but did it very awkwardly: she spills water on the floor, and then put the pail on the table, or scatters garbage about the room. All depended on the inventiveness of participants. Sometimes they would dress them up as gypsies, devils, policemen, assessors, etc. – each could choose a role to one’s liking;

koliadka and **shchedrivka** are New Year’s carols. Both shchedrivkas and koliadkas contain laudatory motifs; the only difference is that koliadkas are of more religious and solemn character, whereas shchedrivkas are generally of laical and entertaining nature. In many carols, however, the difference is very small. If koliadka groups were made up primarily of boys, shchedrivka carolers had mixed, girls’ and children’s groups. They had in store different songs and greetings for each family respectively, in which they glorified the laborer and his family; girls were praised, often in a hyperbolized form, for their beauty, industriousness, chastity, and meekness; boys were lauded for bravery and valor as future defenders of the Motherland;

vertep or “nativity play” is a theatrical on biblical themes pertaining to the nativity of Christ where groups go from house to house putting on this theatre. Though vertep performances are based on literary sources, folk creativity is present and interpreted in each locality in one’s own way. Participants in a vertep drama long before the performances prepare costumes, masks, learn their roles. Apart from biblical personages (shepherds, angels, King Herod, etc.) they introduce such prominent figures of our history as Princes Volodymyr and Danylo Halytsky, Hetmans Bohdan Khmelnytsky and Ivan Mazepa, Zaporizhian Cossacks, Sich riflemen and others;

koza literally means “a goat”. *Leading of koza* is a custom of leading a young boy disguised as a dancing goat from house to house. In the pre-Christian period the goat symbolized fertility. Formally carolers would bring into a house a live goat or sometimes a cow with horns decorated with flowers. Today they use a goat’s masks and play funny scenes;

mikhonosha literally means “sack-bearer”. This is the person in a group of Ukrainian carolers who collects gifts from the households after singing.

Практика роботи з студентами-філологами засвідчує, що вивчення українських реалій як складової національного компоненту в межах курсу з англійської мови забезпечує, з одного боку, поглиблення їхньої лінгвістичної компетентності, а саме вміння користуватися англійською мовою як засобом мовленнєвої діяльності, а з іншого – інтелектуальну готовність представляти українську культуру в англомовному середовищі. Це дає підстави стверджувати, що організація навчальної діяльності на засадах національного компоненту є одним з вагомих чинників формування у студентів-філологів здібності до міжкультурної комунікації. Водночас, слід зауважити, що добір та систематизація українських реалій в практиці навчання англійської мови потребує пошуків щодо подальшої типологізації означених понять з метою укладання системних глосаріїв, словників-тезаурусів реалем та етно-специфічної лексики.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Барышников Н. В. Параметры обучения межкультурной коммуникации в средней школе // Ин. яз. в шк. – 2002. - №2. – С. 28-32
2. Влахов С. Непереваемое в переводе / Влахов С., Флорин С. – М.: Междунар. отношения, 1980. – 352 с.
3. Гальскова Н. Д. Межкультурное обучение: проблема целей и содержания обучения иностранным языкам // Ин. яз. в шк. – 2004. - №1. – С. 3-8
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. - 376 с.
5. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. вид. док. пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаса. – К., 2003. – 273 с.
6. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства: підручник. – К.: Вид. центр «Академія», 2006. – 336 с.
7. Колодько Т. Іншомовна соціокультурна компетенція у підготовці майбутнього вчителя іноземної мови // Неперервна проф. освіта: теорія і практика. – Вип. 3-4. – 2003. – С. 153-157
8. Красных В.В. Этнопсихолінгвістика и лінгвокультуро́логия: курс лекцій. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2002. – 284 с.
9. Маслова В.А. Лінгвокультуро́логия: учеб. пособие для студ. высш. учебн. заведений. – М.: Издат. центр «Академія», 2001. – 208 с.
10. Пассов Ю. И. Диалог культур: социальный и образовательный аспект (ст. 2) // Мир русского слова. - 2001. - №2. – С. 4-9
11. Томахин Г. Д. Реалии в культуре и языке // Ин. яз. в шк. – 1981. - №1. – С. 64-69
12. Фіцула М. Педагогіка: навч. посіб. для студ. вищих педагог. закладів освіти. – К.: Видав. Центр «Академія», 2001. – 528 с. - (Альма-Матер)

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Лілія Білас – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри комунікації та лінгвокраїнознавства Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Наукові інтереси: лінгвокраїнознавчі студії, методи викладання загальнонавчаної англійської мови, національний компонент змісту освіти.

ДИДАКТИЗАЦІЯ ГРАМАТИЧНИХ КАТЕГОРІЙ ІМЕННИКА НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКИХ ПРИСПІВ'ІВ

Любов ВІТАЛІШ (Львів, Україна)

У статті розглянуто засади створення навчальних матеріалів для системного вивчення граматичних категорій німецького іменника. Обґрунтовується використання з цією метою німецьких прислів'їв як стабільних мовних зразків з комунікативною значимістю.

The article deals with requirements, which have to be accounted in the exercises for developing grammatical knowledge and skills of future German language teachers. Constant use of proverbs raise their interest in language learning.

До програми з німецької мови як основної для студентів першого та частково другого курсу німецької філології входить коло питань, які стосуються граматичних категорій іменника. Це граматичний рід іменників, їх відмінювання та утворення множини, граматичний рід та множина іменників-омонімів.

Перелічені граматичні теми неважкі для теоретичного розуміння, основна їхня складність полягає у тому, що для знання граматичних особливостей німецького іменника і правильного використання цього знання необхідно оволодіти значним масивом лексики. Звичайно, якась частина цього масиву іменників буде в активному слововжитку, частина залишиться у пасивному використанні, але, проробивши їх усі, студент чи молодий вчитель матиме чіткіше уявлення про частотність мовного явища, про обсяг свого активного і пасивного словника, про свій актуальний рівень знань і про необхідний напрям подальшої роботи над німецькою мовою.

Адже лексико-граматична природа багатьох мовних явищ стає збагненою лише на належному кількісному лексичному підґрунті. Саме до лексико-граматичних явищ належать граматичний рід іменників, омоніми та їхні форми множини, механізми утворення множини іменників. Знання такого граматичного явища як керування певним відмінком іменника з боку прийменника можна застосувати на практиці також лише знаючи лексику, а саме граматичний рід керованого іменника.

Сучасний навчальний посібник повинен забезпечити користувачеві – студентові та викладачеві – достатню кількість вправ і для вивчення явища, і для закріплення, і для повторення [2]. На нашу думку, щоб охопити великий масив мовного матеріалу, слід дотримуватись принципу послідовності та поступового зростання ступеня важкості у вправах [1]. Етапу комунікативних вправ, які вимагають підтримки викладача та участі у груповій роботі, студенти досягають зазвичай шляхом тривалої самопідготовки, керівництво якою може забезпечити посібник з граматики, подаючи відповіді до вправ, які (відповіді), у свою чергу, можуть також нести навчальне навантаження. Викладачам же для роботи з